

ושוב...הנה היא לאה

Who Knew What and When? revisited

(1) בראשית כט, ט-ל

(ט) עודנו מדבר עמם ורחל בָּאָה עִם־הַצֹּאֵן אֲשֶׁר לְאֵבִיָּה כִּי רָעָה הוּא: (י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־דָּחִל בֶּת־לָבָן אָחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאֵן לָבָן אָחִי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת־הָאֵבָן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשָּׁק אֶת־צֹאֵן לָבָן אָחִי אִמּוֹ: (יא) וַיִּשָּׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֶלֶו וַיִּבְדֹּ: (יב) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אָבִיָּה הוּא וְכִי בְּדִבְקָהּ הוּא וְהָיָה וַיִּתֵּן וַיִּתְּנָהּ לְאֵבִיָּה: (יג) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שִׁמְעוֹ יַעֲקֹב בֶּן־אָחִיתוֹ וַיִּדָּן לְקִרְאָתוֹ וַיַּחֲבֹק־לּוֹ וַיִּנְשָׁק־לּוֹ וַיְבִיֵּאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסְפֹּר לָבָן אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אֶךְ עֲצִמִי וּבִשְׂרִי אֵתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: (טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לַיַּעֲקֹב הֲכִי־אֶתִּי וְעַבְדְּתָנִי חָנָם הַגִּידָה לִּי מַה־מְשַׁכְּרֶתְךָ: (טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לָאֵה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רַחֵל: (יז) וַיֵּעִיֵּי לָאֵה רַכּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה יֹפֶת־תֵּאוֹר וַיִּפֹּת מְרָאָהּ: (יח) וַיֹּאֲהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתִתְּךָ הַקְּטָנָה: (יט) וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תֵּתִי אֵתָּה לָךְ מִתְּתִי אֵתָּה לְאִישׁ אַחֵר שִׁבְעָה עֲמָדִי: (כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיְהִי בַעֲיָנָיו פָּנִים אַחֲדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֵתָּה: (כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הִבֵּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וַאֲבֹאָה אֵלֶיָּהּ: (כב) וַיֹּאסֹף לָבָן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּהּ: (כג) וַיְהִי בַעֲרֹב וַיִּקַּח אֶת־לָאֵה בִּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיָּהּ: (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָאֵה אֶת־זֶלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלָאֵה בִּתּוֹ שִׁפְחָהּ: (כה) וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַהֲגִידָהּ הוּא לָאֵה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֵל עַבְדְּתִי עִמָּךְ וְלָמָּה רָמִיתָנִי: (כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יַעֲשֶׂה כֵּן בְּמִקְוָמִנִי לָתֵת הַצִּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: (כז) מִלֵּא שִׁבְעָה זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָהּ אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַ־שָׁנִים אַחֲרָיוֹת: (כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעָה זֹאת וַיִּתֵּן־לּוֹ אֶת־דָּחִל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט) וַיִּתֵּן לָבָן לְרַחֵל בִּתּוֹ אֶת־בְּלָהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָהּ: (ל) וַיָּבֵא גַם־אֶל־דָּחִל וַיֹּאֲהֵב גַּם־אֶת־דָּחִל מִלֵּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שִׁבְעַ־שָׁנִים אַחֲרָיוֹת:

(2) מדרש אגדה (בובר) בראשית כ"ט:ב

אמר לה יעקב הנשאי לי. אמרה לו הין. אלא אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה, אמר לה יעקב אעביד אנא עמיה לרמאותא אם הוא רמאי, ואם הוא בן ישר אני בן ישר, כמו כן אמרה לו מכל מקום כן לא יכלית ליה, מיד מסר לה סימנין.

(3) תרגום ירושלמי (יונתן) בראשית כ"ט

והוה לעידוני צפרא ואיסתכל בה והא היא לאה דכולא ליליאי הוה חשיב דרחל היא מן בגלל דמסרת לה רחל כל מליא דמסר לה יעקב וכד חמא כן אמר ללבן מה דא עבדת לי הלא בגין רחל פלחית עימד ולמא שקרת בי.

(4) מדרש אגדה (בובר) בראשית ל'

המעט קחתך וגו' - אמרה לאה לרחל לא דיך שלקחת את אישי שנמשך לבו אחריך, אמרה רחל ללאה לא לאה אישך הוא אלא אישי, ובעבורי בא מבאר שבע, ועל ידי שמסרתי לך הסימנים נעשה אישך.

(5) ר' יוסף בכור שור בראשית כ"ט:כ"ה

ויהי בבקר וגו' - בבוקר הרגיש שהיא לאה. ולימד על צניעותו של יעקב שלא ריבה דברים באשתו. שאם הרבה, היה מבין בקולה ובדיבורה. או שמא לא הרבה לדבר עם רחל מתחילה קודם שנשאה עד שיכיר קולה.

(6) שכל טוב בראשית כ"ט:כ"ה

ויהי בבקר והנה היא לאה - כל מקום שאתה מוצא והנה אינו אלא בלשון ענין הפוך, כענין והנה חלום, וכל כיוצא בו, וכן כאן כל הלילה קראה רחל והיא עונה, בבוקר צפה בה, והנה היא לאה, אמר לה רמאית בת רמאי, למה עשית כך, אמרה לו ולא כך עשית לאביך, שהיה קורא עשו וענית:

(7) מדרש רבה בראשית כ"ט

וַיֹּאמֶר לָבָן אֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה – כָּנָס כָּל אֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ, אָמַר לָהֶם יוֹדְעִים אַתֶּם שֶׁהֵינּוּ דְחוּקִים לָמִים וְכִיּוֹן שָׁבָא הַצָּדִיק הַזֶּה לָכָאן נִתְבָּרְכוּ הַמִּים, אָמְרִין לִיה וּמָה אֶהְיֶה לָךְ, אָמַר לָהוֹן אֵין בְּעֵינֵי אַתּוֹן אָנָּא מְרַמֵּי בֵּיה, וְיָהֵב לִיה לֵאמֹר דְּהוּא רַחֵם לְהָדָא רַחֵל סָגִי, וְהוּא עֲבַד הֵכָא גִבְכוֹן שְׁבַעָה שָׁנִין אוֹחֲרִין. אָמְרִין לִיה עֲבִיד מָה דְהֵנִי לָךְ. אָמַר לָהוֹן הִבּוּ לִי מִשְׁכוֹן דְּלִית חַד מִנְכוֹן מִפְּרָסָם, וְיָהֵבּוּ לִיה מִשְׁכוֹנִין, וְאִזְל וְאִתִּי עֲלִיהוֹן חֲמֵר מִשַּׁח וְקוֹפֵר, הָוִי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ לָבָן הָאֲרַמִּי שְׂרָמָה בְּאֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ. וְכוּלִּי יוֹמָא הוּוּ מְכַלְלִין בֵּיה וְכִיּוֹן דְּעַל בְּרַמְשָׁא אָמַר לָהוֹן מָה הוּא כְּדִין, אָמְרִין לִיה אֵת גְּמֻלָּתְךָ חֲסֵד בְּזֻכְרוֹתְךָ, וְהִיוּ מְקַלְסִין קוֹדְמוֹי וְאָמְרִין **הָא לֵיאָה הָא לֵיאָה, הִיא לֵאָה הִיא לֵאָה**. בְּרַמְשָׁא אַתּוֹן מַעֲלָתָא וְחַפּוֹן בּוֹצִינָא. אָמַר לָהוֹן מָהוּ כְּדִין, אָמְרִי לִיה מָה אֵת סְבוּר דְּאֵנָּה דְּכָרִין דְּכוֹתְכוֹן. וְכָל הַהוּא לִילֵיא הָוִה צוּחַ לָהּ רַחֵל, וְהִיא עֲנִיא לִיה. בְּצַפְרָא וְהִנֵּה הִיא לֵאָה, אָמַר לָהּ מָה רַמְיָתָא בֵּת רַמָּאָה, לָאוּ בְּלִילֵיא הָוִה קְרִינָא רַחֵל וְאֵת עֲנִית לִי. אָמְרָה לִיה אֵית סִפֵּר דְּלִית לִיה תַּלְמִידִים, לֹא כָּךְ הִיָּה צוּחַ לָךְ אָבוּךָ, עֲשׂוּ, וְאֵת עֲנִי לִיה.

וַיֹּאמֶר אֵל לָבָן מָה וְאֵת עֲשִׂיתָ לִי וגו', וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא יַעֲשֶׂה בִּן וגו', מֵלֵא שְׁבַע זֹאת וגו'.

אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲחָא מִכָּאן שְׂאִין מַעֲרַבִין שְׁמַחָה בְּשְׁמַחָה, אֱלָא מֵלֵא שְׁבַע זֹאת וגו'.

(8) איכה רבה (בבב) פתיחתא כד

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים, והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, **ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל**, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לע"ז שאין בה ממש והגלית בני, ונהרגו בחרב, ועשו אויבים בם כרצונם, מיד נתגללו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, ה"ד כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתוב כה אמר ה' מנעני קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שחר לפעולתך וגו', וכתוב ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' וישו לגבולם.

(9) רש"י בראשית כ"ט:ה

והנה היא לאה – אבל בלילה לא היא לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל. וכשראת שמכניסין לו לאה, אמרה: עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים.

(10) בראשית ל, יד-טו

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הִמָּעַטְתְּ קַחְתְּךָ אֶת-אִישִׁי וְלָקַחְתְּ גַם אֶת-דִּידָאִי בְנִי וְתֹאמַר רַחֵל לָבָן וְשִׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דִּידָאִי בְנִי:

(11) ספורנו בראשית ל:ט"ו

המעט קחתך את אישי – שלא היה לך להסכים שתהיי את צרתי, כאמרו ואשה אל אחתה לא תקח לצרר

(12) בראשית לא, א-ב

(א) וַיִּשְׁמַע אֶת-דְּבָרֵי בְנֵי-לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת-כָּל-אִשְׁרָ לְאָבִינוּ וּמֵאִשְׁרָ לְאָבִינוּ עָשָׂה אֶת-כָּל-הַפֶּבֶד הַזֶּה: (ב) וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת-פָּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינָנו עִמּוֹ כְּתִמּוֹל שְׁלֹשׁ:

- 1) There are four players in this drama – לבן, יעקב, לאה ורחל – How many possible answers can there be to the question “who knew that יעקב was expected a different bride on his wedding night? (was this even deception? We’ll discuss)
- 2) For purposes of our chart: A – לבן; B – יעקב; C – לאה; D – רחל
- 3) There are $4^2 = 16$ possibilities: none, ABCD, A, B, C, D, ABC, ABD, ACD, BCD, AB, AC, AD, BC, BD, CD.
- 4) We can contextually exclude B from all options, and must perforce leave A in. So we are left with: A, ACD, AC, AD. In other words, either both Rachel and Leah knew, either one of them knew or neither of them knew. Which of these is most supported by the textual evidence?